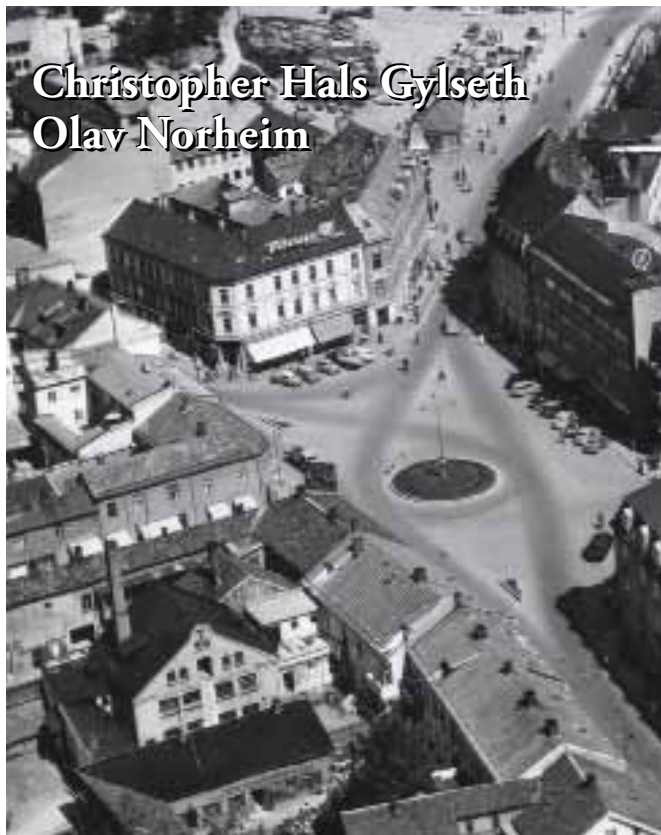

Christopher Hals Gylseth
Olav Norheim

Søndre torg i Hønefoss

Ringerike Historielag

Søndre torg ca. 1900

Tekst: Christopher Hals Gylseth (side 10-35) og Olav Norheim (side 5-7)

Redaksjonskomité: Styret i Ringerike Historielag

Bilredaktør: Christopher Hals Gylseth

Layout og produksjon: Berrefjord foto & design

Omslagsfoto: Otto Hansen og Siri Berrefjord

Utgiver: Ringerike Historielag 2009

Ringerike Historielag, boks 3008, 3501 Hønefoss (www.ringerikehistorielag.org)

Første gang utgitt i 2009

3. opplag, webversjon 2015

ISBN 978-82-93113-08-9

Takk til

Else Marie Abelgård, Gudmund Bakke, Anders Løchen Fogth, Fridthjof Jørgensen, Jo. Sellæg, Arne Sund og Tov Tinnbo for gjennomlesning og kvalitetssikring av de historiske tekstene i heftet. Takk også til Margit Harsson, Narve Narum, Odd Tangen og Bjørn Owe Thoresen for interessante opplysninger, og til Ringerike bibliotek, Ringerikes Blad og Hole bygdearkiv for fri bruk av fotografier. Og takk til vår sponsor Ringerikes Sparebank.

Søndre torg ca. 1900

Ringerike Historielag er et historielag for bygdene rundt Hønefoss og for Hønefoss by. Da er det på sin plass med et mikrohistorisk hefte om byens mest sentrale plass, Søndre torg, til Ringeriksdagen 2009 som jo nettopp foregår på Søndre torg.

Navnet på torget på sørsida skrives på så mange måter: Søndre torg, Søndre torv, Søndre Torg, Søndre Tørv. Folk sier både torg og torv, om hverandre. Vi velger å bruke dagens offisielle skrivemåte, som er Søndre torg. Torg er både det gamle norrøne ordet for en åpen plass, lenge før løkka til Lars Hansen Myhre ble anlagt som torg, og det er dagens moderne korrekte rettskriving. Historiske kilder, muntlige som skriftlige, bruker både formene torv og torg, og vi gjengir det slik de har sagt og skrevet.

Heftet kan leses som et lite leksikon om Søndre torg, som et bidrag til historien om byens utvikling, som en turfører for den som vil rusle langs torget. God lesing og god tur.

Illustrasjoner

For- og bakside: sort-hvitt: Otto Hansen, Ringerike bibliotek (RB) 1951, fargefoto: Siri Berrefjord

s. 3, 16, 17, 20 (ca.1896), 26: Anders Løchen Fogth,
s. 2, 22, 24 (etter 1902), 25: Fridthjof Jørgensen, s. 5 (1951): Otto Hansen. (RB),
s. 6, 21: Hallvard Løyland. RB,
s. 8, 10, 12, 27, 34 (ca. 1911): privat,
s. 9: Hole bygdearkiv,
s. 11, 14, 18, 19, 30, 32, 35: Siri Berrefjord,
s. 4, 13, 28 (ca. 1890): Bernhard Bache,
s. 23, 33 (nederst): fra A. Ropeids bok *Hønefoss*, 1952,
s. 29: Else Marie Abelgård,
s. 31: Frode Johansen, Ringerikes Blad,
s. 33: B. Hals.

Gamle annonser fra Ringerikes Blad år 1890 (s. 17), 1909 (s. 28, 30), 1914 (s. 23, 24, 25, 29, 32), 1952 (jubileumsavis) (s. 12, 14, 16, 20, 27, 35).

Søndre torg ca. 1900

Litteratur

Abelgård, Else Marie: «Hagbart Thisted». Hefter Ringerike 2001
Borgen, Per Otto: *Ringerike by- og bygdeleksikon*. Drammen 2000
Drange, Sverre: *Hus og historie i Hønefoss*. Hønefoss 2001
Folketellingen 3.12.1900 for 601 Hønefoss kjøbstad. Sandnessjøen 1996
Færden, E.M.: *Hønefoss: Byens historie*. Hønefoss 1915/1984
Gammel grunnbok, utskrifter for bygårdene rundt torget. Statens kartverk. Hønefoss
Hefter Ringerike 1961/62, 1962/63, 1980
Jensen, Jørn: «De eldste husene i Hønefoss». Hefter Ringerike. 2000
Jensen, Jørn: «Murbebyggelsen i Hønefoss».

Hefter Ringerike. 2001
Kveseth, Per: *Hønefossboka 2002*. Hønefoss 2002
Lyse, Peter: *Slik var det da*. Hole 2005
ringeriksavis.no
Ropeid, Andreas: *Hønefoss*. (3 bind) 1952
Rynning, A.: «Glimt fra Hønefoss omkring århundreskiftet». Hefter Ringerike 1964/65
Sellæg, Jo.: *Hus i Hønefoss*. Hønefoss 2007
Steinhamar, August (m.fl.): *Norderhov*. Hønefoss 1914
Støa, Arild: *Hønefoss 150 år*. Hønefoss 2002
Østlund, Jan Helge: *Med Hønefoss i sentrum*. Hønefoss 2002
Østlund, Jan Helge: *Samspill siden 1833*. Hønefoss 2008

Ved et veikryss på sørsida

Da Hønefoss fikk kjøpstad-status i 1852, var det mye som måtte ordnes. Det måtte jo vises at tettstedet var blitt en by.

De 39 menn med stemmerett i Hønefoss fikk nok å gjøre i den nye byen som i praksis allerede var en by med 793 innbyggere. Byen hadde fem landhandleri, to gjestgiveri, et boktrykkeri, apotek og lege, «næsten alle Haandværksprofessioner av sædvanlig slags» flere møllebruk, to bygdesager, beinmølle, to stampemøller, teglverk og pottemakeri, eget fattig-vesen og to almueskoler.

Eget politi manglet i byen som «... formedelst Mangel av behørig Politiopsyn lider under Tøilesløshed og Uorden», som det het den gang. Kirke manglet også. Kirka lot vente på seg noen år, men det ble godkjent tre brennevinsutsal og det ble ansatt en kommunekasserer, uten lønn. Amtet, det vil si fylket, ansatte to politiassistenter.

”En fri handelsplass”

Men byen manglet et torg. I møte 5. januar 1853 besluttet Hønefoss formannskap å anskaffe «en fri Handelsplads eller Torv, hvorpaa Landdistriktets Indvaanere kunne have frihed til at opstille til enhver Tid af Dagen sine Produkter til Salg til byens Forsyning af Landhusholdningsprodukter. Og uden at en saadan Plads bliver anskaffet, vover man

Søndre torg 1974

neppe at tro, at der fra Landdistriktet vil blive nogen Tilstrømning af Produkter, der maa ansees nødvendige for Byens velvære. Endog i dette Foraar bør der træffes forberedende Forføininger til Anskaffelse af Tomt.»

De kunne uttrykke seg i politikerspråk den gangen også. De trengte et torg for få kjøpt og solgt landbruksprodukt. Uten torg, ikke noe kjøp og salg, var budskapet. Men flere hus måtte kjøpes for å rives for å gi plass til et torg, så formannskapet måtte ta opp et lån og dessuten søke staten om støtte.

Løkka til Lars Myhre

I juli 1853 har formannskapet funnet ut hvor torget kan ligge – på nordsida. Det

var opplagt. Nordsida var byens sentrum. Dersom «søndre side» også skulle ha et torg, foreslo den lokale reguleringskommisjonen «Lars Myhrens løkke». Lars Myhre hadde ei løkke på sørsida, som altså er forløperen for Søndre torg.

Nøyaktig når Søndre torg ble tatt i bruk, er ikke godt å vite. Det ble inntegnet på byens reguleringsplaner i 1856. Så torget kom nok i bruk for ca. 150 år siden og vel så det. Det hadde utviklet seg et sentralt veikryss der. Veien fra Norderhov og Hole kom over Kvernbergundet fra sørøst. Mellom løkker og små stuer og handlegårder kom Søndre torg til å utvikle seg. I 1861 ble det bygget ny vei fra Søndre torg mot vest, oppover Helgesbråten mot Ask og Sokna.

Berømt rundkjøring

I 1970 fikk Hønefoss sine første parkometer, 34 parkometer plassert på Søndre torg og i Kirkegata. Søndre torg var blitt en svært trafikkert plass. Det var bilene som rådde grunnen. Torget var et veikryss med den berømte rundkjøringa som gjorde Hønefoss kjent i vide kretser. Kjøreskoler reiste milevis til Hønefoss for å øve rundkjøring.

Riksvei 60, kjent som E 68 etter 1964, enda seinere som E 16 fra 1997, gikk over torget, fra Oslo til Bergen om Ådalen og Valdres. Og riksvei 20, fra 1964 riksvei 7, mot Bergen via Soknedalen og Hallingdal tok av her. Det var mye «rånekjøring» på torget, og det var det mange som irriterte seg over. Mopedister, skuterkjørere og motorsyklister hadde møteplass på torget.

I 1979 ble Søndre torg stengt for biltrafikk. I 1988 ble så både Søndre torg og de nærmeste gatene gjort om til gågater og bygd om til bilfrie områder. Det nye torget ble offisielt åpnet 26. august 1988, og da var springvannet kommet på plass igjen.

Lions-stabburet på torget

Stabburet på torget har vært et fast innslag på Søndre torg nesten hvert år siden 1980. I løpet av de siste åra har stabburet stått ett år på Rutebilplata og et par år på Tippen, men fra 2008 har stabburet igjen vært på plass på Søndre torg, i 2009 foran Nordea lengst sør på torget. Stabburet er hovedgevinsten i utlodningen til Lions Club Hønefoss. Stabburslotteriet innbringer nærmere 150 000 kroner hvert år og loddpengene går til gode formål. Blant andre

Fontenehuset og Blå Kors har nytt godt av loddslaget. Kritiske røster har i Ringerikes Blad hevdet at et stabbur ikke hører hjemme på torget i en by. Andre mener det er et koselig innslag i bybildet. Med stort flertall vedtok Ringerike kommunestyre i 2008 at stabburet skulle få komme tilbake til torget. Stabburet blir satt opp i juni og står til etter trekningen midt i oktober.

Søndre torg i dag

Nå er Søndre torg det torget i Hønefoss som blir brukt til torghandel med frukt og grønnsaker, musikk og klær. Både 1. mai og 17. mai er det arrangement på torget. Her døpes russen om våren. Og det er der valgkampen føres i friluft med boder og brosjyrer annenhver valgårhøst. Første lørdag i september er det fullt på Søndre torg. Da er det nemlig Ringeriksdagen, der foreninger og firma kan markedsføre seg selv. I 2009 er det ca. 130 påmeldt lag og firmaer på Ringeriksdagen. Tidligere ble arrangementet kalt for Innflytterdagen og ble arrangert første gang i 2007.

En stor plass med hus rundt omkring

Guttungen Peter Lyse (1895-1982) skulle få være med mor si til Hønefoss en gang. Familien bodde i Orlangen, ei lita stue nede ved Steinsfjorden mellom Garntangen og Kroksund i Hole. I Hønefoss skulle Peter sette penger i banken som han hadde tent på fiskeing. Og hvis det gikk greit å gå att og fram til Hønefoss, skulle han få være med far sin og gå over skauen helt til Stabekk for å ta toget til Oslo.

Det gikk ganske greit å gå til og fra Hønefoss. Men Peter var ikke så imponert over byen. Det skreiv han om seinere, på gammel Ringeriks-dialekt. Da kaller han seg for Peik.

Me mor tel Hønefåss

«Da vinteren var åver, å de var blitt tørt

på veien, sku'n Peik få være me mor si tel Hønefåss. De var hallanen mil dit frå heme.

De tre søllkronene frå i høst sku'n setta i banken å hadde knytt dom inn i ei snyte på lommetørkle å jikk å høllt på dom i lomma hele veien.

«Hønefåss var en by», sa mor hass, men det var nå itte store forsjellen. Da'n kåmm åver brua åver Storælva var de sama veien opp-åver, bare de at husa sto tett vegg i vegg, så'n knaft kunne få flate hanna i møl-lom. ...

Opp te en stor plass ...

Han kåmm opp te en stor plass me hus runnt omkring. De var Tørje. Dær sto de en mann me ei drakjærre me ei fiskekasse på. De var mye fluer, å de lukte vont. De var non blåaktie fisker me søllblank buk.

«Makril», sa mann, å hadde kåmmen me treine frå Drammen. «Men åbbår å sik kåmm frå Steinsfjorn, sa'n. Han Peik var så fæl te å spørja etter alt han. «Den som spør my, han veit my», sa far hass, «å ingen kann forspørja sei» Men mor hass sa'n var en nysgjerrigper, hu.

Å i et trehus var banken

I frå Tørje jikk ei gate te venstre, å i et trehus var banken. Mor hass jikk føre inn, å'n Peik tok ta sei lua å helste, som'n hadde lært nå'n kåmm inn te fremne. De sat en mann ve et bord å skreiv å regne.

«Je ska setta inn no'n peeng i banken, je», sa'n Peik. «Ja, de ska nåkk bli ei rå me de», sa mann. Han hadde en lorgnnett som hang å dingle i ei snor frå en knapp i jakka, som var a svart tynt ty, å så hadde'n en hvit stivstrøkin krage me ei svart sløyfe runnt hæsjen. Nå'n skakke på hue eller bøgde de framover gnog kragen unner kjekebeina eller hakua. Han fann fram ei tynn lita bok med brone pærmer å sporte etter namne. ...

«Ja så var det pengene da? Tre kroner, om et år blir det med renter, skal vi se – tre kroner og femten øre, og kanskje mer viss du setter inn flere penger». «Vi får nå se om det blir flere aurer te høsten da, de ær fiske-peeng detta ser'u». Men 24 år seinere mist'n Peik å mange andre som sto i den protokollen sparepenga da den banken å mange andre banken rauk åvereine.

Te appetikke å kjøpe nafta

De var mange ærend ijen ennå. Mor hass sku tel gartner Wagner å kjøpe frø, rese-da å ringblomme-frø, å te kjøkkenhagen gulrot å persillefrø, salvie å timian, portulakk å agurkfrø. Å hu sku te appetikke å kjøpe nafta å kamferdråper å borsyre, å tel ei som sølte tråsneller å bendelbann.

Da de var jort, sku dom besøke syster hennes som snarest. Men hu moster ville laga medda, å hu stekte makril å kokte rabarbrasuppe. Fysst måtte'n Peik få litt vann. Han hadde vorti så tyst på denna tørre veien. Itte fantes de en bekk eller ei ølle med reinvann i. Detta Hønefåss-vanne var itte gått. De var mye bære, både fjorvanne og bekkevanne heme.

...

Men fyst måtte'n Peik pisse

Så var'e bare å takke pent for maten å takke for sei å ta i hanna te farvell. Men fyst måtte'n Peik pisse. De var letter tenkt enn jort. De var hus me vønøyer åverallt, men de fekk våge sei enten de var låvli eller ei. Bikkjene skvette jo på husvegga uta å bli telsnakke, å hesta stanse mitt i veien me kalisjevågna å tømte tor sei. Nei, han Peik ville itte bu i en by. Itte var'e en stubbe eller en stein å sitte å vile di trøtte beina sine på heller. Ittno var så bra som heme.»

Peter Lyse: Manns minne. Utrykt manus ca. 1980

Peter Lyse som 5. klassing.

Søndre torg 1

Ohlsen, Kaffistova, Thoresen

Der Thoresen-gården ligger i dag, lå det tidligere et hvitt murhus i halvannen etasje. Huset ble antakelig bygget på 1860-tallet, som bolig for bryggerimester Conrad Ohlsen. Fasaden var i pusset teglstein og hadde dekorative elementer, blant annet var hvert vindu rammet inn av pilastre (flate søyler) som bar en kraftig vinudsgesims. Eier av eiendommen var enkefrue Gunda Ohlsen, født 1840 i Norderhov. Her holdt Kaffistova til fra starten i 1910, og det ble servert god og kraftig bondekost. Foran bygningen var det en gressplen med store trær. Det var uteservering om sommeren. Det gikk en flott allé med løvtrær herfra og mot Hønefoss kirke. De siste som drev stedet, var søstrene Kvamme. Ringerike Sparebank holdt til i denne gården fra 1899 til 1903.

Gården ble i 1943 solgt til kjøpmennene Ove Nikolai Thoresen og Gunnar Berg for 195 000 kroner. De tidligere eierne var et sameie. Thoresen og Berg var partnere og eide jernvareforretningen med samme navn, altså Thoresen og Berg. Forretningen ble grunnlagt i 1935, da de to kjøpte en allerede eksisterende jernvareforretning i Wexhal-gården og utvidet denne. De hadde flere store lagerbygninger i nærheten av jernbanestasjonen, i tillegg til at de disponerte lagerbygninger bak den gamle Kaffistova-bygningen på torget. Firmaet hadde 7-8 lastebiler til frakt av byggevarer. De to eide også Ringerike Kalkverk i Norderhov. I 1956 skilte de to partnerne lag, og det ble foretatt en deling av eiendommene. Thoresen overtok Bergs halvpart av butikken i 1956, for 97 635 kroner, mens Berg overtok kalkverket. Thoresen var nå eneeier av eiendommen på Søndre torg. Den gamle bygningen

ble revet ca. 1960, før dagens bygning ble oppført. I 1964 overtok Thoresens sønner Ole Gunnar og Bjørn Owe eiendommen for 2 490 442 kroner. Ole Gunnar Thoresen tok handelsutdannelse, og broren ble bygningsingeniør. De to startet firmaet Owe N. Thoresen AS.

Dagens bygård ble påbegynt i 1961 og sto ferdig i 1963. Bygget var tegnet av Oslo-firmaet Arkitektene Torp & Torp. Owe N. Thoresen døde i februar 1963, noen måneder før bygget sto ferdig. Bygningen er på tre etasjer, men er egentlig dimensjonert for fire etasjer pluss en tilbaketrasket femte etasje. Det var nå avdøde Ole Gunnar Thoresen som startet og drev supermarkedet i byggets første etasje. Dette var distriktets første supermarked, og butikken fikk mye oppmerksomhet. Den var kjent som «Super 'n hos Owe N. Thoresen». I kjelleren var det jernvare- og byggevareforretning. Det var fra starten

Owe N. Thoresens velkjente plastpose fra supermarkedets tidligere dager.

et spesialinnredet vinmonopol i første etasje, der Alliance apotek Løven ligger i dag. I annen etasje lå Torvkafeen, drevet av Konrad Magnus. I tredje etasje var det trygdekontor. I dag er første etasje preget av Torvet Herre- og Ungdomsklær. Bygget er fremdeles i familiens eie.

Det mye omdiskuterte Lions-stabburet på torget, 2009.

Bildet på side 10 er tatt i 1896. Jordene i bakgrunnen er det som i dag er Søndre park.

Storgata 2

Hønefos og Oplands Privatbank, Fønix, Kreditkassen, Nordea

Bygården Storgata 2 ble oppført i 1920 av Hønefos og Oplands Privatbank, som var stiftet i 1899. Banken ble lagt ned ca. 1930. En ny bank ble senere stiftet og drevet i gården, under navnet Hønefoss og Oplands Kreditbank. Denne banken ble i 1962 overtatt av Kreditkassen, senere Nordea. Tidligere lå skomaker Granums skotøysbutikk, med navnet Th. Granums Skomakerforretning, rett foran denne tomten, i et lite og mørkt, halvannetasjes laftet tømmerhus med hestevanning utenfor. Skobutikken, som hadde tilknyttet skomakerverksted i samme hus, ble startet av Thorvald Granum (1867-1931) i 1895. Dette lille

tømmerhuset, Granumstua, ble siden tatt ned. Tømmeret ble brukt til å bygge speidernes hus i Sundgata, det såkalte Slottet. Firmaet Granum sko fortsatte driften i andre lokaler, først i Fønix-gården, og senest under navnet Granum Euro Sko, i Søndre torg 2b.

Hagbart Thisted var byggherre for Storgata 2. Bygget var tegnet i nyklassisk stil og med mansardtak, altså tak med knekk og to flater, av Kristiana-arkitekten Einar Engelstad.

Engelstad hadde tidligere tegnet en sagbygning og et høvleri med tilbygg for Edward Lloyd i 1909-1911, i jugendstil, og Kong Rings gate 21 i Hønefoss.

Storgata 2 huset fra 1922 til 1972 Hotel Fønix. Hotellet ble startet av J. Haanæs og disponerte hele annen og tredje etasje, i tillegg til kafé og restaurant i første etasje. Kaféen var kjent for sin uformelle, folkelige atmosfære, med mye ølsalg. Hotellet hadde også en festsal med plass til 150 personer. I 1940 overtok de tyske styrkene bygningen og gjorde den til sitt hovedkvarter, det såkalte «Ortskommandantur», fram til krigens slutt i 1945. Et stort banner med påskriften «Deutschland siegt an allen Fronten» — «Tyskland seirer på alle fronter» — hang over fasaden. Liknende banner hang også på en rekke andre bygninger rundt om i landet under krigen, blant annet på Stortinget. Josef Terboven skal ha vært på besøk i Storgata 2.

I fjerde etasje holdt, og holder fremdeles, byens frimurere i St. Johanneslogen til. Det er dessuten blant annet advokatkontor og klesforretning i bygget i dag. Dagens eier er Morten Aasen.

Granumstua.

Herrene på torget

«På veien til skolen traff jeg dem. Byens forretningsmenn på spaseretur «rundt Weien», før de startet i butikken om morgenen. Gullsmed Fridthjof Jørgensen ytterst, rød og oppglødd med gull-lorgnett, sirlige og forfinede banksjef Larssen, byens største manufakturhandler, kjøpmann Falk, tett tilknapet og med stokk, og til sist svar og ruvende, med munter bart, kjøpmann Elsveen.

De var åpenbare tilhengere av kulinariske gleder flere av disse byens borgere. Det ble sagt at i rakfisklag kunne de sitte i timevis til bords.

Jeg hadde engang fornøyelsen av å høre gullsmeden utbrede seg om «Blandet kjøttrett». Det var et foredrag så artistisk frembåret, så fylt av pasjon, entusiasme, så bent frem «beåndet», at selv den sureste livsfornekter kunne umulig forbli uberørt.»

«... luktet sterkt av lær»

Torvet var byen. Uforholdsmessig stort, omgitt av de lave forretningsgårdene: Bryggerigården, Løchengården, Falkgården, Ringerikes Sparebanks gård. For seg selv, litt hitfor torvets sentrum, stod en liten stuebygning, det var Granums skotøybutikk. Det var så lavt under taket der inne, og skumt, og luktet sterkt av lær. Oppunder taket hang støvler tett i tett – grove, tykke og fine sjevrå. Utenpå veggen til den vesle stua til skotøyhandler Granum hang kinoramma og like ved var hestevanninga. For hesten var gatens dominant den gangen.»

Begge sitater: Edith Sørensen:
«Det var en gang ... Glimt fra Hønefoss i
1920-årene»
Heftet Ringerike 1978

Søndre torg 8

Kullerud, Thoen, Narum

Baker Gustav Narum tok svennebrev i Gjøvik i 1899, og startet eget bakeri på Skreia på Toten. Han fikk tre sønner og en datter. Alle sønnene ble bakere. Eldstesønnen ble værende i farens bakeri, mens de andre to måtte flytte ut. Den ene, Kjell, kom til Jevnaker og startet bakeri og utsalg i 1939. Han og kona Ellen, som hadde begynt å arbeide i bakerbutikken som 19-åring, drev bedriften sammen. Senere skulle de flytte til Hønefoss.

Det var mange bakerier i Hønefoss og omegn for hundre år siden. I Norderhov hadde baker Johan Kullerud (født 1868) drevet bakeri på gården Kullerud siden 1893. Ti år senere flyttet han bedriften til Søndre torg 8 i Hønefoss, hvor det allerede hadde vært bakeri i minst 20 år. Eier var fru Thea Jensen. I 1907 kjøpte Johan Kullerud denne og en tilstøtende eiendom, Norderhovsgata 10, for til sammen 77 080 kroner, «med samtykke av hustru Martine», som det står å lese i grunnboka. På tomten i Norderhovsgata fikk han i 1916 satt opp en moderne bakeribygning i mur, tegnet i jugendstil av arkitekt Sverre Knudsen. Det ble også oppført staller. Bygningen mot Søndre torg hadde butikk i første etasje og et stort konditori i annen

etasje. Joh. Kulleruds Bageri og Conditori, som bedriften het, var byens største bakerforretning. På slutten av 1930-tallet, noen få år før Kullerud solgte firmaet, var det 12 personer ansatt. Kullerud leverte brød til Helgelandsmoen og Hvalsmoen militærleire. Johan Kullerud var en ansett mann i Hønefoss. Han var medlem av byens formannskap i flere år. Fra 1924 til 1925 var han ordfører.

Høsten 1944 kjøpte brødrene Helge og Alf Thoen bakeribedriften fra Johan Kullerud for 260 000 kroner. Brødrene var født i henholdsvis 1909 og 1913. De var sønner av en bakermester fra Gulskogen utenfor Drammen, og begge hadde mesterbrev. Firmaet fikk nå navnet Brødrene Thoens bakeri og konditori. I juni 1964 overtok Helge Thoen sin brors halvdel av bedriften fra svigerinnen Hjerdis Thoen, født Paulsen og utdannet barnepleier, etter at broren døde to år tidligere. En datter av Hjerdis og Alf Thoen, Inger, ble for øvrig gift med den kjente advokaten Alf Nordhus. Kjøpesummen Helge Thoen betalte sin svigerinne var 75 000 kroner. To år senere, i oktober 1966, leide Helge Thoen bakerforretningen ut til Kjell Narum for en årlig leiepris av 50 000 kroner. Kontrakten var uoppsigelig i 10 år. Firmanavnet ble endret til A/S Kjell Narum.

Fra 1. oktober 1985 overtok sønnen Narve Narum (født 1951) som eier av bakerbedriften, etter å ha arbeidet der siden 1966. Han arbeidet en tid sammen med moren og faren, før han overtok. Narve Narum eier og driver fortsatt bedriften. I 1999 ble det foretatt en stor modernisering og utbygging av bedriften.

Knekk for 10 øre

«Vi var sjelden i byen, det vil si forretningsstrøket rundt Torvet, men jeg husker godt hvordan der så ut. Et sted hadde de "knekk" til salgs, det kostet 10 øre. I min mors barndom kostet samme slags knekk i den samme forretningen 1 øre! Men vi fikk aldri penger til slikkerier, så turen gikk ikke dit. Derimot var den store utskeielsen når vi – enten 17. mai eller etter eksamensfesten på skolen – i følge med mor fikk gå på Kulleruds konditori, med utsikt over Torvet. Jeg husker ikke hva vi spiste, jeg tror det var bløtkake. Noe som aldri ellers forekom.»

Ingeborg Prytz Fougner:
«Barneår i Hønefoss for 70 år siden»
Heftet Ringerike 1995

Å gå på Kullerud

«Bakermester Kullerud var en distingvert herre med stort, velpleiet skjegg. Jeg så han aldri uten å tenke på sparkongen. Hans forretning var i sitt slag avgjort byens flotteste. Og da han innredet konditori i annen etasje, gikk et sus av storby over hele distriktet. Å gå på "Kullerud" var faktisk noe av det flotteste man kunne foreta seg. I allfall syntes vi skoleelever det. Straks vi kom opp trappen, ble vi fylt av høytid. Her satt vi ved marmorbord. Vinduene vendte ut mot torvet slik at man kunne følge med i trafikken. Veggene var dekorert med malte appelsintær, og vakre, sydlandske piker og menn.»

Edith Sørensen:
«Det var en gang ... Glimt fra Hønefoss i
1920-årene»
Heftet Ringerike 1978

Søndre torg 7

Løchen, Fogth

Bygården som i dag kalles Løchengården, ble bygget av Gulbrand Andersen Løchen (født 1829) fra gården Løken i Hole. Han giftet seg med Gunhild Dorothea Bye. Han gikk i lære som handelsmann, blant annet i Christiania, før han kom tilbake til Ringerike og løste handelsborgerskap i 1855. Han startet sin første virksomhet i Petter Aas' nye gård på Nordre torg.

I 1860 kjøpte han den såkalte Silkatomten av Gulbrand Olsen Botilrud. Her sto den gamle Silkastua. Rester av denne stua, deler av veggene, kan i dag ses inne i Café Palett. Løchen oppførte sin nye bygård på tomte i 1863. Gården fikk et avkuttet hjørne, siden det var påbudt etter bygningsloven av 1845, for å bedre sikten og unngå ulykker. Han førte mange slags varer, både mat og drikke, vin og brennevin, jern, metall, maskiner, brensel og mye annet. Forretningene i Hønefoss hadde ikke faste åpningstider da, de holdt åpent både lørdag, søndag og andre helligdager. Varene måtte hentes i Christiania, så det ble mye frakt. På baksiden av bygget var det staller, både for forretningens egne hester og for kundenes.

Ekteparet Løchen fikk fem barn. Sønnen Anders overtok butikken i 1887. En bror av ham, Hans, ble baker og startet bakeri på samme tomt. Hans bygget en murgård til bakeriet, som fremdeles ligger der. Innerst i Café Palett kan man se kraftige jernbjelker i taket. Disse var en gang deler av de store bakerovnene.

Gunhild Dorothea og Gulbrand Andersen Løchen

Gulbrand Andersen Løchen satt mange år i bystyret. Han var også med på å stifte Hønefoss Sparebank, som en tid hadde lokaler i hans egen gård. Han døde i 1919. Sønnen Anders Løchen gikk over til bare å føre kolonialvarer. Også han var medlem av bystyret. Han og kona Martha, født Pedersen, moderniserte forretningslokalet i stor stil. Det er flere historier om Anders Løchen. Det var ofte vanskelig tider, og mange kunder hadde ikke kontante penger, men byttehandlet hvis det falt seg slik. Det fortelles at det en gang kom en halling innom butikken og ville bytte til seg mel og sukker mot noe geitekjøtt. Men Anders Løchen ville ikke ha det seige geitekjøttet for alt i verden. «Nei takk,» sa han. «Da spiser jeg heller bikkjekjøtt.» «Jasså...» svarte hallingen skarpt. «Ja, ein et vel best det ein er vant me'!» Så snudde han og gikk.

Selskapet A. Løchen ble gjort om til aksjeselskap i 1939. Løchens svigersønn, Bjørn Darre Fogth, ble selskapets disponent. De

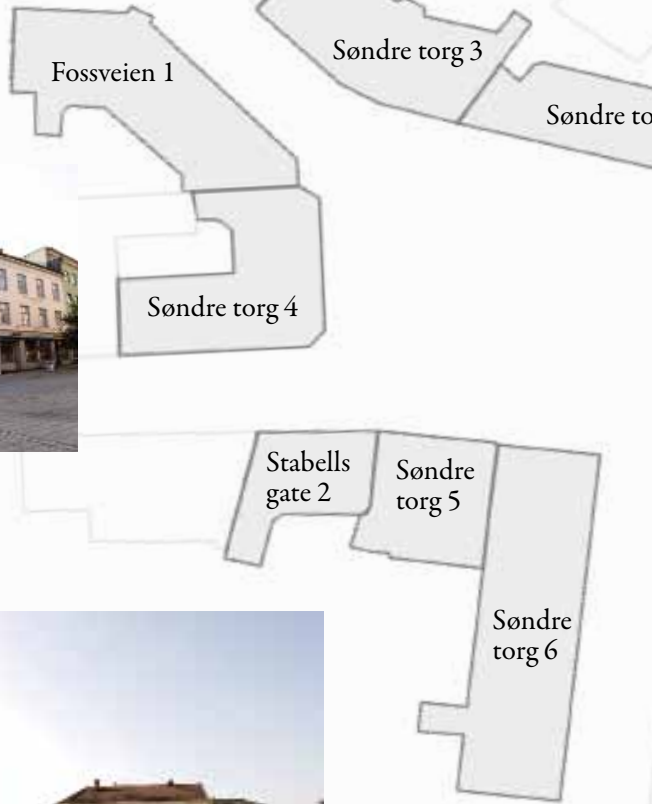
store hotellene, Grand, Klækken og Fønix, var blant Fogths kunder. Forretningen var også kongelig hoffleverandør av rakfisk.

Deler av gården var leid ut til andre næringsdrivende. Blant disse var skreddermester Hunstad. Dr. Klouman hadde legekontor i annen etasje. Alexander Scharff, fra den jødiske

Scharff-familien som siden ble sendt til konsentrasjonsleir og nesten helt utryddet, drev Magasinet Norge. Her lå også Hole Sparebank, butikken Ragna Løkke og skomaker Andersens forretning Solid, i tillegg til fru Larsens frisørsalong i annen etasje. Det var i periodes også slakterforretning og tobakksbutikk i gården. Harald Gjerdalen drev dessuten gardinforretning her i mange år, fra 1963.

Firmaet A. Løchen ble lagt ned i 1964. «Bli aldri kolonialhandler!», sa Bjørn Darre Fogth til sønnen Anders Løchen Fogth (født 1933). Ove N. Thoresens supermarked var akkurat blitt åpnet på den andre siden av torget. Anders Løchen Fogth overtok forretningen høsten 1963. Han var utdannet gullsmed. Men han forsto at en framtid som optiker hadde mer for seg, tok ny utdanning, og gjorde familiebedriften om til en optisk forretning, som eksisterer fremdeles.

Søndre torg 6

Inga Falk, Ringerikes Sparebank

Ringerikes Sparebank, som i dag holder til i Søndre torg 6, ble opprettet i 1833 under navnet Norderhovs Spareindretning, men fikk dagens navn allerede i 1835. Grunnkapitalen var 255 spesidaler. Det var residerende kapellan til Norderhov, Christopher Wessel Støren (1797-1834), som var den sentrale person bak opprettelsen, som representant for Norderhov Sogneselskab. Thor Færden, som satt i bankens første styre, var en ivrig pådriver for banken da den slet med å få fotfeste i byen de første årene. Folk flest stolte ikke på spareinretninger. De ville heller ha pengene sine hjemme. Færden måtte ofte stille personlig kausjon for innskutte beløp i begynnelsen, for å overbevise kundene. Banken ble opprinnelig opprettet med veldedighet for øyet. Som det står å lese i boka *Hønefoss. Byens historie*, fra 1915, skulle banken hjelpe

tjenere og fattigfolk med: «... å forvalte og forrente deres sparepenge, og dels i tilfælde hjelpe dem til laan på lette og lempelige vilkaar». Dessuten ville man fremme sparsommelighet, orden og edruskap. Banken holdt fra 1833 til 1852 til på Østre Hønen, like ved Norderhov kirke. Siden flyttet banken flere ganger. Den har holdt til flere forskjellige steder på Søndre torg, både i nummer 1, 4, 5, og i Storgata 1. I 1911 kjøpte banken den såkalte Tandberggården, Søndre torg 5, av ingeniør Ole Waagard Tandberg.

Fra 1915 til 1972 holdt banken til her, før den flyttet inn i den da nybygde gården på nabotomta, det som i dag er Søndre torg 6. Denne eiendommen ble kjøpt fra fru Aase Marie Helseth, født Falk. Hun hadde i 1947 overtatt gården etter sin mor Elise Falk, enke etter Fredrik Falk, som kjøpte gården for 125 000 kroner i 1918. Bygården som opprinnelig lå på eiendommen, var en gammel, to etasjes trebygning hvor den kjente forretningen Inga Falk holdt til. Inga Falk var en stor manufakturhandel, hvor det ble solgt varer av forskjellig slag — blant annet sko, moteklær og gulvtepper. Tidligere hadde også slakter E. Christiansen holdt til vegg i vegg med Inga Falk. Banken kjøpte aksjene i Inga Falk-forretningen for 347 000 kroner, og selve eiendommen Søndre Torv 6 for 640 000 kroner i 1967. I november 1972 sto det fire etasjers nybygget klart i et moderne arkitektonisk formspråk. Ringerike bibliotek holdt til i gården, med inngang fra Norderhovsgata. Det var, og er, dessuten fotoforretning på hjørnet mot Norderhovsgata, i dag Fotograf I. Kind. På akkurat dette stedet har det vært fotoforretning sammenhengende helt siden 1896, da fotograf Karlsen startet opp.

”Et sted hvor trafikken samlet sig”

«Søndre Torv er plutselig blitt meget aktuelt. Det synes som om byens høiere myndigheter har slått sig sammen om å ryddiggjøre torvet for alt det man skulde tro naturlig hørte dette til. Torvet i en by skulde efter almindelige menneskers opfatning være det sted hvor trafikken samlet sig. Det skulde være byens hjerte. Selvfølgelig er plassen på Søndre Torv temmelig begrenset, men med litt godvilje måtte det vel kunne la sig gjøre å beholde i allfall noget av det som gir byen dens ansigt.»

Ringerikes Blad
Juli 1934

Den gamle Inga Falk-gården blir revet i 1970. Rundkjøringen i forgrunnen.

Søndre torg 5

Tandberg, Ringerikes Sparebank

Denne gården ble bygget av Gudbrand Olsen Botilrud omkring 1861. Den ble enten bygget for kjøpmann Christian Tandberg, av Botilrud, eller kjøpt av Tandberg fra Botilrud da den sto ferdig. Gården hadde til å begynne med et enkelt, klassisistisk preg, uten mye dekor. Pussdetaljene i jugendstil på fasaden ble føyd til ved en ombygging i 1915. Gården er oppusset i en blanding av jugend og historisme. Arkitekten for ombyggingen het Eide og byggmesteren Johansen.

I tillegg til å være såkalt «handelsfullmektig», var Christian Tandberg deleier i de to Tandbergmøllene ved Hønefossen. Han hadde i juni 1851 hatt befatning med den såkalte «Hattemakerkrigen», der hattemaker Halsten Knudsen var blitt arrestert etter mange tumulter. Sammen med noen andre av byens borgere, og etter oppfordring fra sorenskriver Jørgen Meinich om å «bistaae Embedsmyndigheden», hadde han hjulpet politiet med å anholde Knudsen. Dette hjalp likevel lite, siden en stor folkemengde fulgte etter politiet og den anholdte, «og da følget var kommet ut på brua, stormet den fram «med Hurraskrig» og tok Knudsen på ny.» Dermed var hattemakeren igjen fri, og politiet kunne lite gjøre mot overmakten. Senere ble flere personer straffet for å ha befridd Knudsen under de dramatiske omstendighetene, og Christian Tandberg var med på å navngi de skyldige. Dette står å lese i bind 2 av bokverket *Hønefoss*.

Christian
Tandberg

Christian Tandberg var varaordfører i en periode, fra 1852. Han var med på å planlegge byens gateløp og utseende. Han var den første valgmann for Hønefoss til stortingsvalg. Han var også med på å starte et brenneri på Nordsiden, der det uttalte målet — ved siden av å tjene penger — var å oppmuntre til mer potetdyrking i distriktet. Brenneriet ble ingen suksess.

Senere ble ingeniør Ole Waagaard Tandberg eier av gården. Hans familie hadde betalt 275 spesidaler for den i 1861, og han solgte den til Ringerikes Sparebank for 75 000 kroner i 1911. Én spesidaler tilsvarte 4 kroner ved omleggingen til kronemynt i 1874. Eiendommen hadde altså steget ca. 75 ganger i verdi på 50 år. Banken bygget om gårdens fasade og flyttet inn i 1915.

Etter at banken flyttet inn i nybygget ved siden av, har det vært flere forretninger i Tandberggården. Butikken Fiksonett solgte blant annet undertøy for damer. Senere kom bokhandler Qvist, før Landmark Libris overtok bokhandelen og drev den inntil for noen år siden. Eiendomsmegler har kontorer her i dag.

1905 – Folkefest på torget

13. august 1905 var det folkeavstemning om unionsoppløsningen. Det ble en nasjonal festdag, også i Hønefoss. Oplandsposten skrev om dagen og mente at alle som hadde «den Lykke at deltag» i Hønefoss ville huske den med «dyb og inderlig Glæde». Også været var strålende, ja rett og slett «...saa blankt og fint som muligt. (...) Og saa Folkelivet. Aldrig tidligere har der været saa mange Mennesker i Hønefos.»

Folkemengden var enorm. Før avstemningen, som skulle begynne klokka 13.00, ble det avholdt gudstjeneste på Søndre torg. Den begynte 11.30, og da var det, igjen etter Opladspostens referat, «etter flere tællelvante Folks samstemmige Udsagn» rundt 5000 mennesker på torget. Senere ble det festtaler, hurra-rop og høy stemning, før avstemningen gikk av stabelen.

Bildet på side 22 er fra 13.august 1905.

Stabells gate 2

Jørgensen

Den 34 år gamle Johan Jørgensen grunnla i 1871 gullsmedforretningen J. Jørgensen i Hønefoss. Han var født i 1837 i Modum og hadde gått i lære hos gullsmed Jens Bryde i Drammen. Senere hadde han arbeidet i Sverige og Tyskland, før han kom tilbake til Norge. Han leide først et lokale i byen, før han bestemte seg for å kjøpe sin egen bygård. På midten av 1870-tallet åpnet han sin nye forretning i egen gård, en to etasjes trebygning med høye vinduer i begge etasjer. I 1879 flyttet kjøpmann Anders E. Weien inn i første etasje i Jørgensen-gården, hvor han leide et stort lokale.

I 1903 brant Jørgensengården ned. En ny gård i pusset mur, i jugendstil, ble reist med Heinrich Karsten, fra Skien, som arkitekt. Den nye gården var i tre fulle etasjer, og var altså

én etasje høyere enn den gamle. Thorvald og Fridthjof Jørgensen, sønner av Johan Jørgensen, var eierne av gården. I folketellingen fra 1900 står Johan Jørgensen oppført som forhenstående gullsmedmester, nå «Rentenist». Året etter døde han. De to sønnene, Thorvald (født 1870) og Fridthjof (født 1875), var henholdsvis gullsmedmester og gravør. De overtok bedriften i 1899. Thorvald hadde tatt deler av utdannelsen hos det kjente gullsmedfirmaet David Andersen i Kristiania, slik flere andre gullsmeder i familien skulle komme til å gjøre senere. Thorvald Jørgensen var en profilert politiker for partiet Høyre i Hønefoss. Han var ordfører i årene 1926-1934.

I tillegg til forretningen var det også gullsmedverksted i gården. I perioder var det ansatt opp til fire personer i verkstedet.

Etter brannen i Jørgensengården i 1903 flyttet Anders E. Weien forretningen sin, mens sønnen Olaf Weien leide lokaler i Jørgensens nye gård. Gullsmedforretningen lå helt til venstre i første etasje, slik den alltid hadde gjort, mens urmaker Edvard Nøklebye hadde lokalene mellom den og Weien. Urmakerforretningen

og Weiens butikk var atskilt av et portrom inn til gården, hvor det blant annet var stall med plass til fire hester. I annen etasje hadde tannlege Ivar Krohn sin praksis. I moderne tid hadde Sveinung Jørgensen drogeri i gården, med salg av apotekvarer og sanitærartikler.

De to brødrene Jørgensen drev gullsmedforretningen sammen fram til Thorvalds død

i 1944. Fridthjof Jørgensens sønn Johan (født 1901), som tok svennebrev i 1922, kom inn i farens firma i 1924, og overtok som eeneier i 1945. I desember 1978 ble eiendommen og bedriften overført til Johan Jørgensens sønn Fridthjof (født 1931). I dag er det Fridthjof Jørgensens sønn, Johan Jørgensen (født 1962), som driver firmaet under navnet Gullsmed J. Jørgensen A/S.

Parade til ære for Adolf Hitlers fødselsdag og ett års jubileum for okupasjonen i april 1941. Propagandabilde tatt av den tyske okkupasjonsmakten.

Søndre torg 4

Wexhal, Skøien

På tomten der Wexhal-gården står i dag, lå det på 1850-tallet to små trehus og den såkalte hestevanninga, hvor bøndene satte igjen hestene sine når de kom til byen. I det ene huset var det kafé og melkeutsalg. Tomten var eid av Hans Larsen Myhrene (født 1813), som var snekker og medlem av Hønefoss' første kommunestyre, valgt i 1852. Han var sønn av Lars Hansen (født 1781), som opprinnelig eide selve den store tomten som byen kjøpte for å anlegge Søndre torg. Sønnen satt altså i bystyret da farens tomt ble vedtatt kjøpt. Om han erklærte seg inhabil av den grunn, vites ikke. Hans Larsen Myhrene var ugift og hadde ingen barn. Han solgte senere tomten ved hestevanninga til sin nevø Thorvald Gulbrandsen Wexhal (født 1853), som var bondesønn fra gården Veksal i Heradsbygda. For å skaffe penger til byggingen av bygården, reiste Thorvald til Dakota i USA. Her tjente han seg opp kapital ved kjøp og salg av jordbruksland. Dette gjorde han i to omganger, foran hvert av gårdens to byggetrinn.

Wexhal-gården ble den første virkelig store forretningsgården i byen. Den ble reist i to omganger, i 1887 og 1894. Det var delen som vender mot Stabellsgate som ble bygget i sist.

Arkitekten er ukjent, men Jo Sellæg, som har skrevet boka *Hus i Hønefoss*, nevner at det muligens kan være byggets murmester, Camillo Messel, som tegnet det. Gården er bygget i nyrenessansetil og har tre etasjer. Vinduene i gården skal ha vært inspirert av vinduer som Wexhal hadde sett i USA. Ved folketellingen i 1900 bodde det hele 38 mennesker i gården. Wexhals store manufakturforretning lå i første etasje og hadde inngang på hjørnet mot Stabells gate. Ved siden av denne, mot Søndre torg, lå Hønefos Sparebank fram inntil 1915. Da flyttet Oluffa Øverby inn i lokalene med sin manufaktur- og moteforretning. Det var mange kvinnelige butikkeiere i Hønefoss på denne tiden. På enden av fasaden, mot Hagbart Thistedts gård, lå forretningen Kristi Hallingby. Senere drev Thoresen og Berg jernvareforretning i gården, og fargehandler Olaf Gandrud leide lokale her fra 1922. I første halvdel av 1900-tallet var det privatskole i annen etasje for elever fra første til sjette klassetrinn. Skolen ble drevet av Marie Hafnor. I dag holder serveringsstedet 2 Brødre til i gården, med paviljong og uteservering. iHUS eiendomsmegling har også lokaler i første etasje.

Thorvald Wexhal skal selv ikke ha vært så begeistret for å stå i butikken sin. Ofte satt han på bakrommet og pratet med butikkbetjentene, og det sies at han skal ha hysjet på de andre når det kimte i dørklokka og

kunder var på vei inn. «Sitt helt stille, så kanskje de går igjen!» hvisket han med et lurt smil om munnen.

Thorvald Wexhal døde i 1908. Hans kone Gunhild, født Andersen, solgte gården til Iver Skøien i 1917 for 170 000 kroner. Hun hadde selv drevet en liten delikatesseforretning i gården tidligere. Så tok hun med seg barna og flyttet til Kristiania. Etter dette er bygningen også blitt kjent som Skøiengården. Skøienfamilien drev i mange år butikken Ringerikes

Magasin. Tannlege Østvold hadde kontor i gårdens annen etasje. Familien er i 2009 fremdeles eier av gården, fra 1982 gjennom firmaet Skøien Eiendomsselskap AS. I mars 2009 ble gården lagt ut for salg med en prisantydning på 25 millioner kroner, men den ble ikke solgt.

Folkeliv og torghandel, antakelig 1970-tallet.

Fossveien 1

Thisted

Thisted-gården ble oppført i årene 1898-1900, i stilen historisme, som utgjør en blanding av eldre stilarter. Det var en stor, tre etasjes bygning med felter av både pusset og upusset tegl på fasaden. Gården hadde et karnapp med tårn. En murer ved navn Bergstrøm reiste grunnmuren, og det øvrige murarbeidet ble gjort av Ole og Peter Johannesen. Snekker- og tømrerarbeid ble gjort av snekker Hagen Jensen. Arkitekt var Heinrich Karsten, som også tegnet Jørgensengården. Byggherren var den kjente Hagbart Thisted (1847-1938). Tomta som gården sto på, var eid av Edward Lloyd.

Thisted, som opprinnelig kom fra Lardal i Vestfold, fikk handelsutdannelse i Tyskland. Senere tilbrakte han flere år i praksistjeneste i England, Frankrike og USA. Under en

reise i sørstatene ble han alvorlig syk av såkalt «klimafeber», muligens malaria, og trodde han skulle dø. Han lå lenge på sykehus. I tillegg opplevde han en dramatisk brann på en togreise, og han lengtet hjem. Etter hjemkomsten til Norge drev han et glassmagasin i Oslo, men det gikk dårlig. Så kom han til Hønefoss nærmest ved en tilfel-

dighet. Det var en lykke for byen. Thisted var en driftig person, som satte i gang en lang rekke prosjekter i

Hønefoss. Han bygget byens første talestasjon, en slags telefonsentral med fire abonnenter, i kompaniskap med selskapet Kristiania privat-telefon, allerede på slutten av 1880-tallet. Han opprettet hestedilligence mellom Hønefoss og Kristiania få år senere, altså den første kollektivtransport. Han startet en elektrisk mølle og et elektrisk korn- og frørenseri. Han var i 1898 med på å stifte Hønefoss Elektrisitetsverk, som fikk bygget kraftverk i Kvernvollfossen på Veme. Han eide og drev dessuten det berømte Glatved Hotel, som han kjøpte av Axel Glatved for 95 000 kroner i 1888. Thistedes telefonsentral lå i hotellet. Kona hans, Kirsten, født Schjerven i 1850, som opprinnelig også kom fra Lardal i Vestfold, var hotellvertinne. Det var mye å holde styr på i hotellet, mange skap og dører, og hun ble kalt «Kirsten med det store nøkleknippet». Kirsten og Hagbart Thisted hadde visstnok et nært og godt ekteskap. Det fortelles at han lovet henne å alltid sørge for at det lå en flaske sherry i lintøyskapet, slik at hun kunne kose seg med et lite glass når det trengtes. Til gjengjeld skulle hun,

«Min hjertets trang»

Mens unge Hagbart Thisted var på reise i USA bar han alltid med seg et portrettfoto av forloveden Kirsten, som han siden ble gift med. Da han ble alvorlig syk av feber, og var redd for å dø, skrev han følgende bak på bildet av Kirsten (oversatt fra engelsk av Ringerike Historielag):

«Dette portrett er av den person som har gitt meg lyst til å leve og vende tilbake til mitt kjære hjem og fedreland. Skulle denne min hjertets trang slå feil, vennligst send dette (bildet) til henne. Kirsten Schjerven, Tuft, Drammen, Norway.
Hagbart Thisted»

på sin side, se til at det alltid lå et stykke kandissukker på nattbordet hans. Ordningen virket til felles glede.

Thisted bodde selv i gården, og familien hadde flere leieboere. Det bodde til sammen 13 mennesker i gården i år 1900, i tillegg til Thisted og hans familie. I folketellingen for 1900 står Thisted oppført som: «Gaardeier, rigstelefonbestyrer, bestyrer af Elektricitetsværket, gaardbruger og kontraktør». Thisted-gården hadde dessuten en rekke forretningsdrivende som leietakere. Mot Søndre torg lå bokhandelen Joh. E. Bye. «Alle Slags Bøger til Boksamlinger og Læsecirkler leveres hur-

tigt», som det het i en annonse fra tidlig på 1900-tallet. Bokhandler Bye var byens ordfører i flere perioder mellom 1911 og 1922, og han var den første styreformann i Hønefoss og Norderhov Kraftverk. Etter 1901 flyttet Thisted telefonsentralen fra Glatved til sin nye bygård, der sentralen også ble værende etter at den ble kjøpt opp av Drammen og Oplands Telefonselskab. Staten overtok telefondriften i 1908. Det var dessuten telegraf i bygningen, med tilhørende antenne på taket. Byens postkontor flyttet inn i Thisted-gården på begynnelsen av 1900-tallet. Fra 1901 holdt også A/S Hønefos Verktøifabrik til i gården. I annet etasje leide det store Manufaktur-lageret, og Borlaugs kolonialforretning, Bundtmaker Pedersens Enke og Ring Bygg holdt også til i bygget utover på 1900-tallet.

Thisted-gården ble bygget om i 1927. I 1966 ble det lagt til en toppetasje.

Thistedgården 2009.

Kolbjørn på den røde benk

Kolbjørn Kværum, ordfører i Ringerike fra 1991 til 2007, har gjort mye for å sette fokus på Søndre torg. Fra 1993 til 2007 satt han, så langt mulig, hver onsdag på «den røde benk» på torget for å møte folket personlig og høre på deres råd, kommentarer og klager, året rundt, uansett vær og temperatur. Benken var hans eget påfunn.

— Jeg har klart å ordne opp i noen problemer direkte fra benken, fortalte han til Ringerikes Blad da han gikk av som ordfører i september 2007.

I år 2000 fikk Kværum den såkalte Social Innovation Award fra Institute for Social Innovations i London, for ideen om å gjøre torget til en demokratisk møteplass hvor folket og ordføreren kunne møtes ansikt til ansikt. Utenlandsk presse har også skrevet om «den røde benk» i Hønefoss.

— Som ordfører må man våge å møte folket alene, og enhver i den posisjonen har godt av det, har Kværum sagt.

Hans etterfølger i ordførerstolen, Kjell B. Hansen, har til en viss grad fortsatt tradisjonen med å møte folket. Men ikke på den røde benk, og ikke med så mye oppmerksomhet som sin forgjenger.

Søndre torg 3

Hønefoss Sparebank

Denne gården er i tre fulle etasjer og ble bygget i 1915. Den ble tegnet av arkitekt Sverre Knudsen. Det er enkelte trekk av jugendstil ved bygget, og i likhet med Storgata 2 har det mansardtak. Det var Hønefoss Sparebank som bygget gården, og banken holder fremdeles til her. Hønefoss Sparebank ble grunnlagt i 1876, med et grunnfond på 253 spesidaler og en forvaltningskapital på 2500 spesidaler. Bankens opprinnelse kan føres tilbake til hattemaker Halsten Knudsen (1805-1855), som i 1851 tok initiativ til opprettelsen av en såkalt låneinretning til hjelp for fattige og medlemmer av arbeiderklassen. Senere ble låneinretningen til Hønefoss Sparebank.

«Hønefos» i bankens navn ble senere modernisert til Hønefoss, med to s-er.

Det var postkontor i første etasje i dette bygget. Banken lå også i første etasje, mens det var kontorer i annen etasje og leiligheter i tredje etasje. I 1996 bygget banken et tilbygg på baksiden av den opprinnelige gården.

Tidligere, altså fram til 1915, lå det en pusset, hvitmalt toetasjes murbygning på denne tomten, eid av hotelleier Thomas Kristiansen (født 1838). Bygget hadde fire vinduer og

en port i første etasje, fire vinduer i annen etasje, og et avkuttet hjørne mot Fossveien. Hotellet bar navnet Th. Kristiansens Hotel, selv om eieren og hans kone Kristine — ifølge folketellingen av 1900 — står oppført med stavemåten Christiansen. Hotellet var etablert i 1875. Det bodde i alt ni personer i bygningen dette året. Gården var bygget i 1859, av doktor Arnt Johan Schjong. Stilen var senempire, en stilretning som også preget — og fremdeles preger — flere av de andre gårdene rundt torget. I 1907 fikk Samuel Heiman borgerskap som kjøpmann i Hønefoss. Han leide i første etasje og startet forretningen Samuel Heiman Manufaktur & Klæder. I den andre enden av bygningen, mot Fossveien, holdt garver Ødegaard til. Vegg i vegg på gårdens andre side, mot bryggerigården, holdt Kristiansens Vognmandsforretning til. I 2009 har blant andre økonomi- og revisjonsfirmaet Ernst & Young kontorer i bygningen.

17. mai 1966. Legg merke til utbyggingen av Thistedgården i bakgrunnen.

Taktfast og flott!

«Det var stas med 17. mai, så ulikt alle andre dager. Skolebarna samlet seg på skoleplassen og stilte opp klasse for klasse, for å marsjere over broen til Søndre Torv, hvor det ble sunget og holdt tale. Først i det lange toget gikk 17. mai-komiteen, og min far med min lille søster ved sin side, hånd i hånd, før hun ennå var begynt på skolen. Så kom musikk-korpset, taktfast og flott. Og så hadde vi fri resten av dagen.»

Ingeborg Prytz Fougner:
Barneår i Hønefoss for
70 år siden
Heftet Ringerike 1995

Søndre torg 3, 1908.

Søndre torg 2b

Ringeriges og Hadelands Bryggeri, Hønefoss Bryggeri

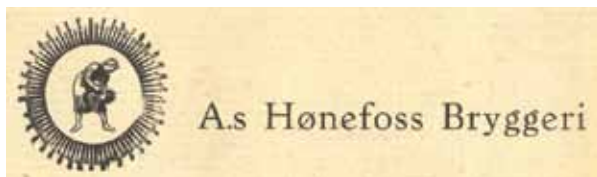
Den opprinnelige bryggerigården, i dag med adresse Søndre torg 2b, ble oppført av Ringeriges og Hadelands Bryggeri. Bygget var avlangt og lå nesten parallelt med, og litt tilbake trukket fra, selve torget. Bryggeriet ble grunnlagt 29. desember 1854, av sju personer som eide det i fellesskap. Byggmester var murmester Gustav Gulbrandsen fra Hamar. Første murbygg ble oppført midt på 1850-tallet, mens en ny fløy i mur med iskjeller ble føyd til tjue år senere. Denne lå vinkelrett ut fra den gamle gården, med kortenden mot torget. Her var det tre store porter hvor vogner kunne kjøre inn og ut. Det var også flere trebygninger som hørte til bryggeriet. Disse lå bak bygården som i dag vender mot Søndre torg. Bryggeriet hadde i alt seks kjellerlokaler, bygget i flere perioder. Den største kjelleren rommet et tankanlegg med plass til ca. 200 000 liter. Bryggeriets navn ble endret til Hønefos Bryggeri A/S i 1875. Den sist oppførte bygningen ble revet i 1931, hvorefter dagens bygg ble reist og sto ferdig året etter. Arkitektene er Andreas H. Bjercke og Georg Eliassen. Stilen er funksjonell, fasaden er ren og uten særlig dekor. Bygget er på fire etasjer. Nesten ved hjørnet mot Kirkegata er det et tårn, hvor det på toppen tidligere var plassert en stor, rund logo med bryggeriets varemerke, kornbindersken. Ved hjørnet mot Kirkegata hang i mange år den såkalte "kinoramma", hvor man kunne se hva som gikk på Hønefoss kino.

Produksjonen av øl, og også mineralvann, ble satt i gang i november 1856. I tiårene som fulgte ble bedriftens lokaler betydelig utbygget og modernisert. I 1901 fikk man elektrisk lys

i bedriften. I 1920 sto et nytt tapperi klart, og i 1923 ble det oppført et nytt brygghus. Disse og flere utbygginger skjedde under forbudstiden, som varte fra 1916 til 1927. Produksjonen økte sterkt i denne perioden. Det ble drukket mye øl når folk ikke fikk tak i noe sterkere. Tidlig på 1930-tallet sto den nye bygården ferdig. Bryggeridriften ble nedlagt i 1963. Av annen forretningsvirksomhet i gården kan nevnes Marie Christoffersens Trikotage, som gjennom mange år var et kjent navn på torget. Avisen Fremtidens Hønefosskontor holdt i flere tiår til i Bryggerigården, i tillegg til Pølsemaker Sørensen og fotoforretningen til Margit Johansen. Bryggeriets kontorer lå på hjørnet der skobutikken SkoDeg ligger i dag, og det var også ølutsalg. I annen etasje var det flere tannlegekontorer. Kiosken Kremmerhuset, som finnes fremdeles, har eksistert i svært mange år. Bortenfor den ligger i dag bijouteriforretningen Fancy, Sy- og strikkebutikken, frisør Femina og Barista Kaffebar.

De gamle kjellerrommene til Hønefoss Bryggeri finnes fremdeles, med inngang gjennom kjelleren under dagens Comfort Hotel Ringerike i Kongens gate 3. Både den forhenværende iskjelleren og kornbingen, i tillegg til filterhuset, malthuset og gjærhuset, er i bruk i dag. I iskjelleren lå det tidligere store blokker av is for å avkjøle produksjonslokalene, og i filterrommet ble gjæren filtrert bort fra ølet. Det er nå salonger i iskjelleren, mens kornbingen er blitt selskapslokale. Det er også

et bryggerimuseum i kjelleren. Den som vil vite mer om øl, bortsett fra å drikke det, kan bestille omvisning og foredrag.

Bryggerigården A/S, som nå er gårdens navn, ble betydelig pusset opp og delvis gjort om til boligkompleks med en rekke nye leiligheter i 2006-2008. Eiendommen hvor bryggeriet tidligere lå, har to adresser, Søndre torg 2 og Søndre torg 2b. Sistnevnte er selve Bryggerigården, som vender ut mot torget. Søndre torg 2 er gården som ligger på baksiden av Bryggerigården. Det sier mye om boligmarkedet i moderne tid når man merker seg at hele Bryggerigården i 1949 ble overført fra Hønefoss Bryggeri AS til selskapet AS Søndre Torv for 259 155 kroner, mens bare én enkelt, treroms leilighet på samme adresse koster temmelig nøyaktig ti ganger mer i dag. Altså en hel bygård for en tiendedel av prisen for én middels stor leilighet. Mye har skjedd i Hønefoss på 50 år!

Den nyoppussede Bryggerigården, 2009.

Dette heftet handler om Søndre torg i Hønefoss, og om bygningene og næringsvirksomheten som omkranser det. Torgets historie er mer enn 150 år gammel. I løpet av disse årene, da Hønefoss har vokst fram som et levende og moderne bysamfunn, har det skjedd store forandringer. Det er denne utviklingen vi følger her, gjennom beskrivelser av personer, bedrifter og hendelser som har bidratt til å forme dagens Hønefoss.

Søndre torg utgjør selve kjernen i Hønefoss sentrum, med blandingen av folkeliv, torghandel og forretningsdrift. Historien om torgets utvikling fortelles ved hjelp av gamle og nye fotografier, annonser og vitnesbyrd fra gamle dager, og ikke minst skildringer av alle de elleve bygårdene som har fasade direkte mot torget. Dette er den første grundige, samlede beskrivelse av Søndre torg.